

Is de biosector sociaal genoeg

Duurzaamheid is zowel voor fairtrade als voor bio een belangrijk concept. Toch draait het bij fairtrade vooral om sociale, terwijl het bij bio vooral over ecologische duurzaamheid gaat. Hoe verhouden die twee zich tegenover elkaar? Biobananen zijn niet automatisch in gunstige arbeidsomstandigheden geteeld en lang niet alle eerlijke producten zijn bio. Hoe belangrijk zijn sociale thema's binnen de biosector en was dat vroeger anders dan nu? BIOvisie legde zijn oor te luisteren en praatte onder andere met enkele biopioniers.

Door Melissa Ceuterick, freelance

Sedert de Conferentie van Rio in '92 is het begrip 'duurzaamheid' gemeengoed geworden. Je zou duurzaam kunnen omschrijven als 'weinig vergankelijk', maar ondertussen dekt die ene lading het begrip al lang niet meer. Duurzaamheid is een echt containerbegrip geworden en wordt vaak te pas en te onpas gebruikt. Toch zou het bij duurzaamheid vooral moeten gaan over bestendigheid en rechtvaardigheid, en dat niet alleen inzake natuurbehoud, milieuzorg en gezonde voeding,

eenzelfde holistische visie. Nochtans gaan beide in de praktijk niet noodzakelijk samen. Biobananen zijn niet automatisch in gunstige arbeidsomstandigheden geteeld. Anderzijds zijn lang niet alle eerlijke producten ook bio. Ondertussen ijvert een toenemend aantal IFOAM-leden voor de opname van sociale voorwaarden in de biostandaards. Daartoe ontwikkelde IFOAM samen met partners uit de fairtradebeweging SASA, een project rond sociale normen dat in april 2004 werd afgesloten met een reeks aanbevelingen en een methodologie voor controle. Daarmee zette IFOAM de eerste stappen op weg naar de integratie van sociale normen in de biowergeving en een vervolg hierop is in de maak.

Wet wat je eet

Wat verstaan fairtrade en bio precies onder sociale duurzaamheid? Voor Oxfam-Wereldwinkels heeft sociale duurzaamheid in de eerste plaats te maken met eerlijke handel, al omvat dat meer dan het respecteren van arbeidsrechten, een eerlijke verloning en het afzweren van kinderarbeid. De maatschappelijke impact van de projecten die Oxfam-Wereldwinkels steunt, is even belangrijk. "Elke coöperatie die van ons een fairtrade-premie krijgt, moet een sociale meerwaarde bieden," zegt Isabel Vertriest.

"Wat dat precies is, hangt af van de behoeften van de gemeenschap. Zo kan het gaan over een gezondheidspost, een schoolje of over de aanleg van een weg."

In de biosector linkt men sociale duurzaamheid vooral aan respect: respect voor de consument, de producent en het product. Weten waar je voedsel vandaan komt en weten wat je eet. Bio is in principe een globale levensvisie, die ook de sociale dimensie omvat. Net als Oxfam-Wereldwinkels interpreteren ook heel

wat biomensen sociale duurzaamheid heel wat breder dan de gebruikelijke associaties met eerlijke handel en verantwoorde arbeidsomstandigheden. Voorbeelden waarin bio en sociale duurzaamheid hand in hand gaan, waren er vroeger maar zijn er evengoed vandaag.

Er was eens...

Wie teruggaat tot de roots van de biolandbouw, komt vanzelf uit bij Rudolf Steiner. Hij ontwikkelde zijn biodynamische landbouw tijdens de jaren '20 als een reactie op de toenemende 'vervreemding' en de eerste toepassingen van pesticiden en kunstmest. Daarmee was hij zijn tijd ver vooruit, want terwijl de doorsnee boer de nieuwe 'wondermiddelen' nog maar pas leerde kennen, ontwikkelde Steiner al een 'tegendraadse' visie, waarin de mens centraal bleef staan. Zijn ideeën kenden navolging in andere landen, maar bij ons was het wachten tot het einde van de jaren '50. Toen veranderde de kleinschalige, arbeidsintensieve landbouw die we hier altijd hadden gekend in een sterk gemechaniseerde sector.

De eerste Vlaamse bioboeren waren mensen die zich op een constructieve manier tegen deze evolutie wilden verzetten. Zo richtte de familie Gevaert in 1957 het bedrijf Lima op, dat hoofdzakelijk biologische voedingsstoffen teelde en verwerkte. Ook andere bioboeren werkten net als Lima vanuit het ecologische gedachtengoed. Anderzijds waren er ook conventionele landbouwers die overschakelden op een meer natuurlijke aanpak, nadat hun gezondheid in het gedrang was gekomen door het gebruik van chemische middelen. De maatschappelijke context na mei '68 vormde trouwens een ideale voedingsbodem voor sociaal engagement en velen zochten naar een nieuwe vorm van leven en werken. Biologische landbouw leek het middel bij uitstek om die idealen te bereiken. Net als Lima waren sommige van de eerste bioboerderijen in de jaren

maar ook op het economische en het sociale vlak. Sociale duurzaamheid is de basisgedachte van de fairtradebeweging die haar wortels in ontwikkelingssamenwerking heeft, terwijl ecologische duurzaamheid vanouds een fundament van biologische landbouw is. Hoe verhouden die twee zich tegenover elkaar?

IFOAM, de internationale koepelorganisatie inzake biologische landbouw, geeft aan dat zowel fairtrade als bio vertrekken vanuit

'60 en '70 verbonden aan een leefgemeenschap, waarin sociale duurzaamheid centraal stond.

De pioniers

Dirk Thienpont richtte in 1973 'De Brandnetel' op en werkt vandaag bij Biofresh. Hij maakte de beginjaren mee: "De meeste pioniers vertrokken vanuit hetzelfde sociale ideeëngoed en waren sterk begaan met de coöperatieve gedachte. Hoe bouw je zo'n samenwerking uit? Hoe ga je om met arbeid en kapitaal? Deze vragen hielden ons bezig. Bio was daarbij een dankbaar instrument vanwege zijn positieve inhoud. Je kan geen sociale, duurzame structuur uitbouwen rond iets onethisch als wapenhandel bij voorbeeld. Wapens kan je niet op een sociaal verantwoorde manier aanmaken. Bovendien werd je in die tijd zeker geen bioboer omwille van je portemonnee. Biovoeding was niet bekend en de afzetmarkt was heel klein. Daarom zochten deze pioniers naar alternatieven zoals de boerenmarkten of thuisverkoop. Ze kozen bewust voor een kleinere keten en voor rechtstreeks contact met de consument. Dat gaf bio meteen een menselijke meerwaarde." Tegelijkertijd kwam ook het educatieve aspect in die prille bioprojecten aan bod. Zo werkte Dirk Thienpont samen met de Antwerpse Volkshogeschool Elckerlyc. "Dat illustreert dat de sociale invalshoek van in het prille begin van de biologische landbouw een belangrijke rol speelde," zegt Dirk Thienpont. "Al mogen we die beginjaren niet vastspinnen op het geitenwollensokkencliché. Biologische landbouw is in ons land vanuit heel diverse invalshoeken ontstaan, waarbij zowel sociale als ecologische duurzaamheid belangrijk waren. Dat is trouwens ook de reden waarom bio werkt en blijft bestaan," aldus Dirk Thienpont.

Voedingsschandalen

Ondertussen is er heel wat veranderd sinds de pioniersjaren. In de jaren '80 ontstonden de beroepsverenigingen en nam Biogarantie vzw het beheer van de privélastenboeken en de logo's op zich. In 1991 ontstond de eerste 'echte' wetgeving. Door de conventionele landbouw werd de biosector niet altijd even enthousiast onthaald, maar de verschillende voedingsschandalen op het eind van de jaren '90 bezorgden de sector een enorme economische opstoot. "De dioxinecrisis sloeg in als een

bom," zegt Dirk Thienpont. "Het kapitaal kwam zich moeien en vele biologische bedrijfjes werden opgeslokt door grotere concerns. Daardoor werd het engagement van de pioniers vaak op de achtergrond geschoven."

Vandaag weerklinkt opnieuw de vraag of de biosector wel sociaal genoeg is. Zo hoor je bijvoorbeeld zeggen dat het Biogarantielabel geen oog heeft voor sociale duurzaamheid of dat bioproducten steeds vaker anonieme supermarktartikelen zijn geworden. Toch zijn er nog heel wat initiatieven te vinden die wel degelijk begaan zijn met sociale duurzaamheid. Landwijzer vzw organiseert cursussen in 'zorglandbouw', waarin biologische landbouw en sociale zorgverlening hand in hand gaan. Op verschillende bioboerderijen lopen educatieve projecten met kinderen of gehandicapten. Sommige boeren spannen zich in voor het Zuiden en ook al vind je sociale duurzaamheid niet meteen terug in het lastenboek, toch zijn de meeste boeren in de praktijk wel begaan met eerlijke handel. In hun thuiswinkels verkopen ze vaak ook fairtradeproducten. Ook Antoine De Paepe, die in 1982 het biologische tuinbouwbedrijf De Kollebloem oprichtte, vindt sociale duurzaamheid nog steeds belangrijk. Sinds enkele jaren neemt hij deel aan een uitwisselingsproject met Equipo Pueblo, een organisatie van Mexicaanse boeren die aan compostverwerking doen. Organisch afval uit de grootstad wordt verwerkt en hergebruikt als groenbesteding op het platteland. Voor de mensen achter De Kollebloem is biologische landbouw heel wat meer dan het afzweren van pesticiden en kunstmest. Respect voor het milieu, aandacht voor de derde wereld, kleinschaligheid, leefbaarheid en arbeidsvreugde staan centraal. "Landbouw is voor ons meer dan een bedrijfstak," zegt Antoine De Paepe. "Wij zien het als een sociale basisvoorziening, evenwaardig aan onderwijs en gezondheidszorg." Dat blijkt ook uit andere projecten waar Antoine en zijn vrouw Leen deel van uitmaken. Zo hebben ze met enkele gelijkgestemden De Vroente opgestart, een boerengroep die 'meer wil doen dan groentenpakketten

verkopen'. Bovendien stonden ze ook aan de wieg van vzw Papaver, een project rond zorglandbouw. "Door mensen die om een of andere reden door de mazen van het maatschappelijke vangnet zijn geglijpt mee te laten werken op de boerderij, bieden we hen een kans om zich te herbronnen en om nieuwe wegen in te slaan. Zo dragen we bij tot maatschappelijke reïntegratie," zegt Antoine. "Ook dat is sociale duurzaamheid."

Is fairtrade ecologisch genoeg?

Net zoals IFOAM inspanningen doet om zich socialer op te stellen, besteedt ook Oxfam-Wereldwinkels (OWW) steeds meer aandacht aan het spanningsveld tussen fairtrade en ecologie. "In Laos is er een kleine gemeenschap die confituur voor ons maakt," vertelt voorzitter Johan Elsen. "We hebben er van afgezien om die confituur ter plaatse te laten bottelen, omdat de glazen bokalen die we daarvoor nodig hadden zo'n enorme afstanden moesten afleggen, dat het ecologisch onverantwoord was. We willen ecologisch duurzamer worden," besluit hij, "al blijft het sociale verhaal voor ons prioritair."

Cijfers

Wat het aanbod van biologische producten in Oxfam-Wereldwinkels betreft, is het assortiment op vijf jaar gestegen van tien naar ruim vijftientig procent. Op termijn wil men het biologische gamma uitbreiden tot één derde van het aanbod. Een meer gedetailleerde kijk op de cijfers levert volgend plaatje op: in 2003 waren 33 van de 146 fairtradeproducten biologisch. Dat is 22,6%. In 2004 was dat 25,6% of 41 op 160 producten. In 2004 bedroeg de omzet van alle bioproducten ruim 2,5 miljoen euro, op een totale omzet van 15,65 miljoen euro (tegenover 2 op 13,3 in 2003). Terwijl de totale omzet van OWW met 15% toenam, bedroeg de groei voor bio 25%. Dat heeft vooral te maken met de uitbreiding van het assortiment biologische producten en niet zozeer met een grotere verkoop. Op vijf jaar tijd groeide de omzet van de Belgische Oxfam-Wereldwinkels met bijna 100 procent."